

תוכן עניינים

1. מבוא 3
2. דוקטרינה של ביצוע עברה בצוותא 4
- 2.1 היסוד העובדתי של ביצוע בצוותא 5
- 2.1 היסוד הנפשי של ביצוע בצוותא 7
3. דוקטרינת האחריות לעברה שונה או נגררת 8
- 3.1 סקירה היסטורית של התפתחות הדוקטרינה 8
- 3.2 תנאים להטלת אחריות נגררת על השותפים 9-10
- 3.3 רציונלים שבבסיס דוקטרינת ביצוע בצוותא 10-14
- 3.4 צידוקים התומכים בדוקטרינה של אחריות נגררת 14-16
- 3.5 פרשת סילגדו 16-19
4. משפט משווה – הדין האמריקאי 19
5. ענישה בגין עבירה נגררת
בראי תיקון מס' 113 לחוק העונשין 21
- 5.1 סעיף 40א לחוק העונשין – מטרה 22
- 5.2 סעיף 40ב לחוק העונשין
העיקרון המנחה בענישה – הלימה 22-23
- 5.3 סעיף 40ג – קביעת מתחם העונש ההולם
וגזירת עונשו של הנאשם 23-24
6. סיכום 24

1. מבוא

דוקטרינה של אחריות נגרת מוסדרת במשפט הפלילי הישראלי בסעיף 34א לחוק העונשין, תשל"ז-1977¹, אשר הוסף לחוק במסגרת התיקון מס' 39². לפי דוקטרינה זו, אם תוך כדי ביצוע בצוותא עברה מתוכננת בוצעה על ידי המצבע עברה שונה או נוספת, ובנסיבות העניין היה אדם מן הישוב יכול להיות מודע לאפשרות עשייתה, כי אז יורשעו כל המבצעים בצוותא גם בעברה הנוספת, על אף שלא הייתה להם מודעות בפועל לאפשרות עשייתה. אם נעברה העברה הנוספת בכוונה, יורשעו יתר המבצעים בצוותא בעבירה של אדישות בלבד. לעומת זאת, אם מדובר במסייע או משדל למבצע העברה, והמבצע ביצע עברה שונה או נוספת, יורשעו המסייע או המשדל בעברה של רשלנות בלבד בתנאי שקיימת עברה עם יסוד נפשי של רשלנות באותו יסוד עובדתי. כך למשל, אם העברה הנגרת היא רצח בכוונה תחילה, הרי שעל המבצע בצוותא (שבפועל לא ביצע את הרצח) תוטל אחריות בגין עברת ההריגה, ואילו על המסייע או המשדל תוטל אחריות פלילית בגין גרם מוות ברשלנות.

ד"ר רוני רוזנברג טוען במאמרו "ביצוע בצוותא: רכיב התנהגותי, יסוד נפשי ורציונליסטים"³ כי מבין דוקטרינות השוטפים לביצוע עברה, דוקטרינת ביצוע בצוותא מעוררת את השאלה המשפטית-פילוסופית המשמעותית ביותר: מדוע מבצע בצוותא מורשע בביצוע העברה העיקרית ועונשו כשל במצע עיקרי הגם שהוא לא ביצע את מלוא הרכיב של העבירה⁴.

פרופ' מרים גור-אריה מסבירה במאמרה "השפעת 'המהפכה החוקתית' על המשפט הפלילי המהותי בעקבות פסק הדין בפרשת סילגדו"⁵ כי האחריות הפלילית הטיפוסית מוטלת על מי שביצע בעצמו עבירה פלילית ויש לו היסוד הנפשי הנדרש להתהוותה. דיני השותפות מרחיבים את האחריות ומאפשרים להטיל אחריות פלילית גם על מי שלא ביצע בעצמו את כל יסודות העבירה: על מבצע בצוותא שנטל חלק בביצוע, או על מי שסייע לביצוע או שידל את המבצע לבצע את העבירה. האחריות לעבירה נוספת, המוטלת מכוח סעיף 34א לחוק העונשין, מהווה הרחבה נוספת של דיני השותפות. האחריות לעבירה הנוספת איננה מותנית בהוכחה כי מי שהיה שותף לעבירה המקורית תרם לעבירה הנוספת. האחריות מוטלת עליו רק משום שהעבירה הנוספת נעברה אגב ביצוע העבירה שבה הוא השתתף⁶.

ד"ר הדר דנציג-רוזנברג, במאמרה "הסדר הטלת אחריות לעברה נגרת – הרהורים על אשמה, על מידתיות ועל נוסחת אישון אחרת"⁷, מרחיבה את הנושא וטוענת כי דוקטרינת האחריות הנגרת, המוסדרת במשפט הישראלי בסעיף 34א לחוק העונשין יוצרת משטר אחריות מוגברת⁸. לטענת המחברת, דוקטרינת האחריות הנגרת סוטה משני עקרונות יסוד קלאסיים, שמכוחם ככלל, נובעת הצדקה להטיל על אדם אחריות בפלילים: עקרון ההתנהגות, שלפיו אדם יישא באחריות פלילית לעברה שהוא נטל חלק בביצועה, ועקרון האשמה, שלפיו אדם יישא באחריות פלילית לעברה בהתאם לאשמתו, שמוגדרת בהתאם לעמדתו הנפשית לפי אפשרות התרחשות העברה. לפיכך, דוקטרינת אחריות נגרת שחורגת במידה רבה מעקרונות יסוד אלה מעוררת שאלות יסוד חוקתיות.

¹ פורסם ס"ח תשל"ז מס' 864 מיום 4.8.1977 עמ' 226.

² תיקון מס' 39 (חלק מקדמי וחלק כללי), תשנ"ד-1994, ס"ח תשנ"ד מס' 1481 מיום 23.8.1994 עמ' 348.

³ ד"ר רוני רוזנברג, **ביצוע בצוותא: רכיב התנהגותי, יסוד נפשי ורציונליסטים**, ספר אדמונד לוי (2017), עמ' 657.

⁴ שם, בעמ' 658.

⁵ פרופ' מרים גור-אריה, **השפעת "המהפכה החוקתית" על המשפט הפלילי המהותי בעקבות פסק הדין בפרשת סילגדו**, ספר ברק (2010), עמ' 325.

⁶ שם, בעמ' 334.

⁷ הדר דנציג-רוזנברג, **הסדר הטלת אחריות לעברה נגרת – הרהורים על אשמה, על מידתיות ועל נוסחת אישון אחרת**, ספר דייוויד וינר - על משפט פלילי ואתיקה, 2009, עמ' 683.

⁸ שם, בעמ' 685.

במסגרת עבודה זו אבקש לדון בדוקטרינה של אחריות נגררת והבעייתיות שלה מבחינה חוקתית, תוך התייחסות לדיני השותפות לביצוע עברה, ובפרט לרכיב התנהגותי ויסוד נפשי של ביצוע בצוותא ותוך ניתוח הפסיקה בעניין אחריות נגררת עם התמקדות בפרשת **סילגדו**⁹ אשר בה נידונה על ידי בית המשפט העליון בהרחבה שאלת חוקתיות דוקטרינת האחריות הנגררת במשפט הישראלי, בכל הנוגע למבצעים מצוותא.

2. דוקטרינה של ביצוע עברה בצוותא

סעיף 29(ב) לחוק העונשין כך מגדיר את המושג של מבצעים בצוותא:

"המשתתפים בביצוע עבירה תוך עשיית מעשים לביצועה, הם מבצעים בצוותא, ואין נפקה מינה אם כל המעשים נעשו ביחד, או אם נעשו מקצתם בידי אחד ומקצתם בידי אחר".

כפי שמציין ד"ר רוני רוזנברג במאמרו "ביצוע בצוותא: רכיב התנהגותי, יסוד נפשי ורציונלי" ¹⁰, בהתאם להגדרה שבסעיף 29(ב) לחוק העונשין, המבצעים בצוותא הם גוף אחד לביצוע בעברה, הפועל באמצעות זרועות שונות. פעולתה של כל זרוע משויכת לגוף כולו ולכל אחד מהמשתתפים. כל אחד מהמבצעים בצוותא הוא שותף עיקרי וישיר בביצוע העברה, להבדיל ממסייע, למשל שהוא שותף עקיף ומשני לביצוע העברה ¹¹.

לטענת ד"ר רוני רוזנברג, הרציונל המרכזי של דוקטרינת ביצוע בצוותא טמון בתכנון המשותף של העברה, ולפיכך אין צורך באחידות הזמן והמקום. כך למשל, אם שני שותפים מתכננים יחד לבצע שוד בנק, האחד נכנס לבנק ומבצע את השוד, ואילו השני נמצא בחוץ אף במרחק רב מן המקום כדי להרתיע מפני הגעת המשטרה, הרי יורשעו שניהם בביצוע השוד, על אף העברייני השני לא השלים את הרכיב ההתנהגותי של העברה, ועל אף שהוא לא נכח במקום בעת ביצוע עבירת השוד. כמו כן, במסגרת הדוקטרינה של ביצוע בצוותא ניתן להרשיע את כל המבצעים בביצוע העברה העיקרית גם אם לא יודעים מה היה חלקו הספציפי של כל מבצע בצוותא בביצוע העברה. כך למשל, אם שניים תוקפים אדם וחד מהם דוקר את הקרבן בסכין, ניתן להרשיע את שניהם במעשה הדקירה על אף שלא הוכח מי ביצע את הדקירה בפועל. ושוב, זאת מתוך ההשקפה שהם פעלו כגוף אחד ולכן ניתן להחיל את הפעולה שנעשתה במסגרת התקיפה המשותפת על כל אחד מהתוקפים ¹².

על מנת להרשיע אדם בביצוע עברה ספציפית בצוותא צריך להוכיח קיומו של יסוד ועבדתי ויסוד נפשי אצל כל אחד מהמבצעים.

⁹ ע"פ 4424/98 סילגדו נ' מדינת ישראל, פ"ד נו"ד (5) 529 (2002).

¹⁰ ד"ר רוני רוזנברג, **ביצוע בצוותא: רכיב התנהגותי, יסוד נפשי ורציונלי**, ספר אדמונד לוי (2017), עמ' 657.

¹¹ שם, בעמ' 661-662.

¹² שם, בעמ' 662.